

MRAK DOLAZI IZNUTRA

This translation has been published with the financial support of NORLA, Norwegian Literature Abroad.

Objavljanje ove knjige podržala je NORLA, fondacija za pomoć književnim prevodima sa norveškog jezika.

MRAK DOLAZI IZNUTRA

Tira Teodora Trunstad

S norveškog preveo
Radoš Kosović

Naslov originala
Tyra Teodora Tronstad:
MØRKET KOMMER INNENFRA

Copyright © Tyra Teodora Tronstad, 2016
Copyright © 2022. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Fotografija na prednjim koricama
Bojan Džodan

Štampa
DMD štamparija, Beograd

Tipografija
Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-068-4

Smederevo, 2022.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

*Naoružaj se krilima
Naoružaj se pesmom
Naoružaj se svim starim čežnjama i snovima
Pođi sa mnom duž reke
Pored starog groblja
Do stare elektrane
Gde smo se igrali kao deca
Hajde, naoružaj se krilima, krilima, krilima*

Juakim Tostrem

Odvedeni dečaci

Sve se odigralo munjevitom brzinom.

Dva dečaka koja su do tog trenutka divljala, skupila su se kraj prozora. Voleli bi da ih niko ne vidi, pomislila je Linea, ali svi ih vide.

Naročito dobro su ih videla dva muškarca koja su upravo ušla. Jednom je pištolj bio u ruci, drugom u futrolji na opasaču, nosili su ogromne cokule i tamne dukserice i imali su obrijane glave. Nagrnuli su u učionicu. Hodali su kao da znaju tačno kuda idu; zgrabili su dečake i povukli ih između nizova klupa, ka vratima.

Nastavnica se skamenila pored table. Stajala je podignutih ruku i raširenih nogu, prestravljena oružjem koje je maločas bilo uprto u nju.

Svi su ćutali.

Učionica nikada nije bila tiša.

Kad su muškarci odvukli dečake iz učionice, ostali iz odeljenja su ćutke pohitali ka prozorima.

Sa svog mesta skroz pozadi Linea je videla školsko dvorište ispod. Videla je kako jedan od muškaraca upire pištoljem uvis, prema krovu, kao da hoće da ih sve uplaši još jednom. Drugi je strpao oba dečaka u kola koja su ih čekala. Grubo ih je gurnuo na zadnje sedište.

Automobil je mirno otišao. Iznad krova se uzdizao gust plavosiv dim. Onda se odnekud začula lomljava stakla, i to je bio startni signal: trči. Sad. Muški glas je povikao nešto nerazumljivo, odgovori drugih glasova stigli su sa svih strana. U haosu uspaničenih nastavnika i učenika koji su jurili po školskom dvorištu, stajala je direktorka u poluzakopčanoj jakni, s jednom cipelom na nozi i sa megafonom u ruci. Histeričnim glasom je vikala: *napolje, napolje, napolje*. Nedugo potom isti glas se zaorio iz zvučnika, samo malo pribraniji:

„Škola se zatvara. Otvoriće se kad se ponovo uspostave red i mir. Idite kući svojim roditeljima. Nemojte ići nigde drugde. Idite pravo kući.“

„Znao sam“, rekao je neko. Linea je bila pred kapijom školskog dvorišta, pogledala je prema glasu i videla jednog od najmlađih nastavnika. Činilo se kako neće da izađe, samo je stajao pored velike kapije, razbarušene kose, nemirnog daha.

„Svima sam govorio ali niko me nije slušao.“

Pokrio je uši rukama i počeo da se klata napred-nazad.

„Govorio sam direktorki da će kidnapovati i naše učenike“, rekao je, kao da razgovara sa samim sobom. „Kad su već napali toliko drugih škola, zašto ne bi i našu?“

Osvrnuo se oko sebe, pogledom je preleteo ulicu na kojoj je nastala saobraćajna gužva, vozači su očajnički trubili.

„A rekao sam onoj majci što je zvala... rekao sam joj da su naši učenici bezbedni. Rekao sam joj...“

Pogledao je Lineu pravo u oči, kao da ju je tek tada primetio.

Onda se okrenuo i potrčao je.

Linea je hodala brzo koliko je mogla. Nije trčala. Znala je da je strah neće savladati ako ne potrči. Nije gledala ostale

koji su takođe hitali ulicama u oporom mirisu paljevine. Hodala je odlučno, pravo, u ritmu brzih otkucaja svog srca, pogleda uprtog u zemlju i strogog lica. Linea je očekivala da čuje sirene, ali čula je samo automobile koji su kočili i opet polazili uz naglo i oštro brundanje motora. Sve brže je hodala, sve brže je skretala iza uglova, sve brže je prelazila ulice.

Hodala je sama, ali društvo nije ni htela.

Ušla je u zgradu, potrčala uza stepenice i glasno rekla *ćao* kad je ušla u stan. Sobe su bile hladne i tihe. Počela je da vadi odeću i cipele iz majčinog ormara. Čim se majka vrati, pričaće joj o zaprepašćenim svetlim licima dečaka. Kako su ih strpali u kola. A onda će joj reći ono što je načula iz uzbudjenih razgovora, da gradska skupština više nije gradska skupština. Unutra su svi pobijeni i celu zgradu je zauzela banda iz Južnog grada.

Majka će moći da joj ispriča više od toga. Mirijam, kako ju je i Linea zvala umesto da joj se obraća sa „mama“, radila je u domu zdravlja. Imala je veoma važan posao. Previjala je ljude i lečila im rane, davala im je injekcije sa antibioticima. A medicinske sestre valjda ne puštaju sa posla na ovakav dan. Sad je sigurno gužva tamo. Pre ili kasnije večer će ipak doći, čak i za Mirijam, i tada će njih dve navući džempere, zimске jakne i tople cipele, i sešće u autobus koji će ih odvesti iz grada, do nekadašnjih internata i kasarni gde će biti bezbedne dok se grad ne smiri. Kod stare biblioteke pored škole autobus je čekao do osam sati. Jedan nastavnik im je to saopštio u brzini, povikao je to iznad glava učenika, autobus kod biblioteke! U osam!

Ali Linea nije čula korake.

Nije bilo glasova na stepeništu.

Nije bilo lupkanja potpetica u ulazu zgrade.

Čak je i u stanu osećala blagi miris dima.

Trebalo je da ranije spakuju stvari. Trebalo je da se pripreme. Sve su to uradile, ali njena majka je oklevala. Kao da nije htela da ode. Mirijam je uvek govorila isto: šta će biti ako svi odu? To će samo dovesti do opšteg pljačkanja praznih stanova. Mogle bi da izgube sve što imaju, a zar su zato konačno našle takav stan, sa četiri metra visokim plafonom sa gipsanim rozetama, i zar su zato kupile divne nove dušeke sa oprugama, da bi neko samo ušetao i odneo im sve?

Zar stvarno može da bude toliko strašno?

Zar Linea ne može da ima makar malo *vere*?

To je ponavljala do prekjuče. Ali više neće moći.

Počelo je da se smrkava. Čim je Linea ugleda u dvorištu, Mirijam će se popeti do stana za minut. A to će se desiti za desetak minuta, možda dvadeset. Ili za pola sata. Ali uskoro svakako.

Nova vrsta čoveka

To je bilo sasvim neverovatno, a ipak istinito. Stvarno je tako, pomislio je Maks, stvarno jeste. Neko je otkrio novu granu na porodičnom stablu čovečanstva. Neko je iskopao pola metra visoku ženu, sasvim odraslu iako je bila visoka kao trogodišnjakinja. Kako su se ti stvorovi toliko smanjili? Da li su se stvarno smanjivali kako je vreme prolazilo, iz milenijuma u milenijum? Na ostrvu sve može da se smanji, čak i slon! Da, stvarno može! A ta žena koju su iskopali iz silnih slojeva gline i zemlje u pećini u Indoneziji bila je zaista mala. Imala je drugačije ramene zglobove, neobične gležnjeve, duguljasta stopala i malenu glavu. Bila je upola manja od modernog čoveka.

Bila je nešto sasvim drugačije. Bila je *homo floresiensis*.

Maksu se zavrtilo u glavi od samog imena.

Njegova mala soba postajala je čitav kosmos kad je razmišljao o takvim stvarima. Dok je čitao o razvoju čoveka plafon se naprosto podizao. Zidovi su se širili. Zar su ljudi nekada bili drugačiji? Zar smo zaista ispuzali iz mora, zar smo nekada bili ribice kojima su se razvila pluća i četiri noge, pa dve? Tako je bilo otkad je naučio da čita, sećao se da je kao petogodišnjak jednom pogledao svoja bosa stopala i

pomislio: zašto su takva? A sada mu je još jedna neverovatna priča ušla u glavu. Šta su zapravo našli na tom indonežanskom ostrvu, kakvo je to biće koje su nazvali homo floresiensis? Čitao je i o toj raspravi: da li je ona homo erectus koji se smanjio? Ili potiče od još starije vrste, možda australopitekusa, od ljudi koji su prešli more držeći se za plutajuća debela i počeli da žive tamo gde su ih talasi slučajno naneli? I gde su živeli pre dvanaest hiljada godina? Dvanaest hiljada godina, to i nije bilo tako davno, tada su ljudi poput njega živeli na Zemlji uporedo sa ljudima poput nje. Činilo mu se kao da je upravo prošla pored njega i podigla ruku da ga pozdravi. I promakla mu je u mikrosekundi. Bio je to dašak, tren, ništa.

Bilo je večer. Maks je sedeo u kuhinji, sakupio je poslednje papire. Nije bio u školi tog dana. Reкао je da ga boli grlo, iako ga nije bolelo. Godinama je čekao takav zadatak i ispunila ga je radosna toplina kad ga je video pred sobom: *Predstavi otkriće homo floresiensisa i ukratko objasni njegov značaj za izučavanje razvoja ljudskih bića.*

Ostalo mu je još samo da dotera prezentaciju. Morala je da bude savršena pre nego što je predstavi odeljenju.

„Idem, Makse“, rekao je Duno. Sedeo je za drugim krajem stola, vezujući pertle visokih cokula. Polako ih je zavezao, a onda podigao glavu i pogledao Maksa:

„Čime se sada baviš?“, pitao je. „Opet neandertalci? Ili si se vratio na ribice s plućima?“

„Dokazujem da skelet koji su pronašli u Indoneziji potiče od nove vrste ljudskog bića. Da je više vrsta ljudskih bića uporedo živelo na zemlji, i to ne tako davno. Pre samo nekoliko hiljada godina.“

„Aha. I kako to dokazuješ?“

„Ukazujem na proračune obima lobanje koju su našli na Floresu. Oni su dokaz da nije pronađeno obično ljudsko biće sa neakvom bolešću. Neki su smatrali da su to našli, obično ljudsko biće sa premalim mozgom. Postoji bolest koja sprečava mozak da se razvije, ali proračuni koje sam našao pokazuju da je reč o normalnoj, zdravoj lobanji. Imam te proračune u sobi. Izvršio ih je jedan američki naučnik. Mogu da ti ih pokažem ako...“

„Kad treba da održiš tu prezentaciju?“

„U ponedeljak. Sad posle vikenda.“

„Aha.“

Duno je pognuo glavu, pogledao je u pod. Naslonio je lakat na koleno i držao čelo rukom, izgledao je kao da je tužan zbog nečega.

„Kad se vraćaš?“, pitao je Maks.

Duno mu nikada nije odgovarao na to pitanje. Nije ni Iver. Oba brata bi samo obula cokule i na isti način navukla dukserice preko glave, svake večeri, bez reči. Cele jeseni su to radili. Nikad nisu pozvali Maksa da im se pridruži. Verovatno su smatrali da nije sposoban za to što rade, dakle ne samo da je premlad ili nedovoljno hrabar, već da zaista nikako ne bi mogao da im pomogne na ulici, u mraku.

Maks je hteo da kaže još nešto. Toliko je želeo da objasni Dunu kako će prezentacija izgledati. Hteo je da mu objasni da je radio kao naučnik, postavljao hipoteze, tražio u knjigama, iznosio dokaze pomoću logičkog niza argumenata. Ponelo ga je to što mu je Duno uopšte postavio pitanje o prezentaciji. Ali njegovo oduševljenje je splaslo kad ga je Duno pogledao i kad je Maks video osmeh na njegovom licu. Osmehivao se nakrivo, samo mu se jedan kraj usana malo podigao. Bio je to osmeh koji im se svima javljao na licu, i majci i ocu u

Iveru, kada im je pričao o svojim projektima. Bio je to nadmen osmeh koji se upućuje maloj deci.

„Čuvaj stan, Makse. Idem.“

Duno je prišao Maksu, sagnuo se i oprezno ga zagrlio. Samo ga je Duno još grlio. Iver je prestao.

Dunov obraz je bio topao i pomalo grub.

„Možeš li da vratiš knjige koje sam uzeo iz biblioteke?“

„Molim?“

Duno je zakoračio unazad, kao da nije dobro čuo šta mu je Maks rekao.

„Imam nekoliko knjiga iz biblioteke u sobi. Davno je trebalo da ih vratim.“

Duno se vratio do stola i sa obe ruke nežno uhvatio Maksovo lice. Pogledao ga je svojim bistrim smeđim očima i rekao:

„Ne razumeš, Makse. Biblioteka nije...“

„Šta?“

„Nema više biblioteke, Makse.“

Duno je govorio polako, kao da se obraća sporij osobi.

„Biblioteka je... znaš... bila napadnuta. Sve je u neredu. Ispred su barikade, prozori su razbijeni, ne bih rekao da...“

Trebalo je da zna. Razbacane knjige, oboreni stolovi, razbijeni prozori. Maks je i pomislio da bi s bibliotekom moglo da se desi isto što i sa supermarketom, prodavnicom sportske opreme, kafe-barom: da postane ruševina, hrpa đubreta. Samo nije shvatio da se to već desilo.

„Čuvaj se, Makse. Idem sad.“

Maks je to mnogo puta čuo: čuvaj se. Zar se nije čuvao? Uvek je biciklom odlazio pravo u školu i uvek se vraćao kući pre mraka. Samo je njemu u celoj zgradi škola bila tako daleko. Svi ostali koje je poznavao išli su u obližnji betonski kolos. Ali

on je pohađao skupu školu u Zapadnom gradu. Besplatno. Zato što je pametan. Majka je porumenela od stida kad im je pismo stiglo. Otac je samo klimnuo glavom i rekao: Aha, znači u tu ćeš školu ići, Makse. Pošao je pre pola godine. Nastavnici su tamo bili drugačiji. Upisivanje škole u Zapadnom gradu bilo je kao početak novog života. Mada ostali učenici nisu baš obraćali pažnju na njega. Nisu shvatali koliko su srećni. Mnogo šta nisu shvatali, makar neki od njih, iako su išli u školu koja je njihove roditelje koštala čitavo bogatstvo.

Stavio je prezentaciju u fasciklu. Bila je skoro gotova, sve do crvenih linija kojim je podvukao zaključak. Izneće sve što je hteo, govoriće sa osmehom, usredsređeno, otvoreno. Radovao se. Povrh svega govoriće pred *njom*, pred njenom svetlosmeđom kosom i budnim pogledom. Ona neće obratiti pažnju na njega, naravno, ne na taj način. Ali biće tu, pred njim. I čuće sve što govori. Ona, koja je sasvim drugačija.

Smrklo se otkad je Duno otišao. Bilo je sve mračnije iz večeri u več. Kao i svake jeseni.

Ipak, ova jesen je delovala mračnije nego prošle.

Mnogo šta se promenilo. Hrana se promenila. U njegovoj porodici se uvek jela prava hrana, njegova majka se ponosila time: topla jela iz lonca sa mekim mesom i čilijem, kolači, biftec i sa koricom senfa posuti krupnom solju. Čokoladne torte. Hleb sa pravim puterom. Bila je to prava hrana za pravi dom. A sada je sve bilo gotovo bezukusno i ničeg nije bilo dovoljno. Majka je stalno kukala zbog toga, zbog bezukusnog hleba i onog najgoreg: kafe. Govorila je da ima ukus mlake mokraće.

Pre samo godinu dana nije bilo tako. Fabrike su bile bučne i žive, ulice pune ljudi, prodavnice pune robe, a restorani otvoreni svake večeri. Maks se sećao dana kada su poslednju

robu iz fabrika odvezli iz grada, ljudi su se sjatili oko velikih kamiona i udarali ih pesnicama u pokušaju da ih zaustave. Ali kamioni su ipak otišli i fabrike su se zatvorile. Prodavnice takođe. Otišli su svi koji su imali gde da se presele, ili koji su našli posao na drugom mestu. Maks i njegova porodica nisu otišli. Njegova braća su počela da izlaze noću. Ostali su bez posla, pa su ionako mogli da spavaju preko dana. Govorili su da hoće da povrate grad. Naučili su da koriste oružje, ojačali su mišiće, bilo je kao da ponovo rade, samo noću.

Drugi su odlazili, svakog dana. Autobusi su odvozili njihove susede, očeve, majke, decu i babe. Oni koji su imali automobile vezivali su nameštaj za krov karoserije, pričvršćivali su džakove sa jorganima i kutije s hranom između nogu stolova. Često su odlazili rano ujutru, da drugi ne bi tražili da ih povezu. Posle nije bilo zadržke, međutim, napušteni stanovi bili su ispreturani. Ljudi su izlazili iz tuđih stanova sa rukama punim stvari, iznosili su abažure, stolice i jakne, uopšte se ne trudeći da to sakriju. Pre samo godinu dana ljudi su zvali policiju zbog takvih stvari. Ali ne više. Pre svega je bilo čudo kad telefon uopšte radi. A osim toga i policajci su gladovali kao i svi ostali, i oni su se smrzavali, i oni su se očajnički trudili da nabave pirinač, meso, sapun i tople jakne. Kad bi saznali za prazan stan, policajci bi se neretko prvi poslužili.

Kod kuće je zavladała tišina. Otac se povukao u sebe i najčešće je samo sedeo u spavaćoj sobi ne prateći šta se dešava. Majka je svake večeri naprosto gurala Duna i Ivera iz stana. Više im nije govorila da budu pažljivi kao što je ranije činila. Ipak, svaki put kada bi ušla sa terase, odakle im je mahala, pokrila bi oči rukama. Pravila se da trlja oči zato što je umorna, ali Maks je znao da nije tako.

Starica sa drugog sprata

Linea je ležala na kauču u ledenoj dnevnoj sobi. Pala je noć. Ogrnula se majčinom velikom perjanom jaknom. Zapahnuo ju je miris parfema, topao miris jasmína iz majčine bočice u kupatilu. Stearin se slio sa sveća i raširio se po novom hrestovom stolu poput dugačkih prstiju. Napolju je bilo sasvim mračno. Ranije se ulična rasveta automatski palila kad se večernji mrak spusti na grad. Sada su skoro sve lampe bile razbijene, a one koje su ostale čitave nisu sijale.

Nije znala koliko je sati kad je čula zvuk sa sprata ispod. Neko je pustio vodu u toaletu, čula je korake, kašalj. Uzela je baterijsku lampu i otvorila vrata stana. Usudila se da siđe niz prva dva stepenika prekrivena hladnim glatkim linoleumom. „Ej? Ima li koga?“ Čula je da joj je glas piskav i usiljeno ljubazan. Nije bila sigurna da bi sama odgovorila takvom glasu.

„Ima“, čula je starački glas. „Ima, ima, ima.“

Starica nije otišla? Linea ju je viđala na stepeništu, mršavu staru ženu koja se beskrajno sporim koracima pela ili spuštala sa kesom u ruci. Činilo se da ima nekakav problem sa leđima. Kao da se ukočila u pogrbljenom položaju. Linea je sišla do njenih vrata i pažljivo pokucala, kao na iglama, spremna da potrči u svakom trenutku. Videla je da je tablica

sa imenom skinuta, ostale su samo rupice od šrafova. Sećala se šta je pisalo na njoj, crnim slovima na metalu: Frange A. Bendiksen.

Kad je starica konačno otvorila, hladan zagušljiv vazduh pokuljao je iz njenog mračnog stana. Seda kosa joj je bila spleljena, nosila je preveliku tamnosivu trenerku i vunene čarape. Imala je žilave izborane prste. Izgledala je kao promrzla stara stabljika. Linea je uprla baterijsku lampu u pod da ne bi sijala pravo u lice pogrbljene prilike pred njom.

„Tako dakle“, rekla je starica i začuđeno pogledala Lineu. „To si ti. Čula sam te.“

Linea nije znala šta da kaže, pa joj nije odgovorila. Začudo, bilo joj je drago što je vidi, iako je izgledala mrzovoljno.

„Sama si?“, zapištala je starica.

Linea je klimnula.

„Baš čudno. Mislila sam da mladi ne ostaju. Mladi obično uvek odu kad pomisle da ima nečeg na drugom mestu.“

„Imate li ogrev?“, pitala je Linea brzo. „Nemam ništa za potpalu, a toliko je hladno.“

„Naći ćemo nešto. Mada je ponoć. Mladi možda više ne gledaju na sat?“

Frange Bendiksen se okrenula i Linea je čula njene šušlave korake u stanu. Zvučala je kao kornjača u hrpi lišća. Linea je bila u iskušenju da uđe u stan, da pođe za staricom i pita je može li malo da sedne na kauč i zapali sveću.

Čula je da starica mrmlija nešto sebi u bradu. Možda je psovala, svakako je bila neraspoložena.

„Evo“, rekla je kad se vratila i kad je šuškanje koraka utihnulo. Pružila je Lineji plastičnu kesu sa nekoliko cepanica. „Više od ovoga ne mogu da ti dam. Nemam više. Tako ti je sad. Nove isporuke ne stižu.“

„Zašto niste otišli?“ , pitala je Linea polako prihvatajući kesu. Shvatila je da namerno oteže, nije htela da se razgovor završi.

„Nigde ja neću otići“, odgovorila je starica odlučno. „Imam posla ovde. Moram da završim ovo što radim. A ovi nek slobodno sruše grad kad ne umeju ništa drugo. Ja ostajem. Prestara sam, znaš. Ali ti si mlada i jaka. S tobom je drugačije. Ti ćeš se sigurno snaći, ako samo malo pripaziš.“

Iskrivila je vrat da bi pogledala Lineu. Pošto je bila toliko pogrbljena lice joj je stalno bilo okrenuto ka zemlji, pa je morala da iskrivi celi vrat da bi podigla pogled, i taj pokret je delovao bolno. Mirijam bi sigurno znala koja bolest tako savije kičmu i doživotno pogrbi čoveka.

„Da li ste videli moju majku?“ , pitala je brzo.

Tada su se vrata zatvorila i čulo se zaključavanje brave. Linea je čula kašalj sa druge strane vrata, krkljanje iz dubine starih grudi, a onda i škripanje nogu stolice na podu. To je dakle radila, stara lisica, podupirala je kvaku stolicom da niko, ali zaista niko ne bi mogao da otvori vrata spolja.

Mirijam je već nekoliko godina radila kao medicinska sestra u Domu zdravlja u Južnom gradu. Nije spadala u one koji su odlučili da nađu posao na drugom mestu. Spadala je u one koji su rešili da ostanu.

„Neću da izgubim nadu“, govorila je. „Šta će biti ako svi odustanu? Ako samo odu? Šta će onda ostati?“

Uostalom, sada su imale tako lep stan. Ranije su živele u stančiću u suterenu jedne kuće, u jeftinoj rupi u kojoj se skupljalo sve odozgo: memla, vlaga i pruge vode. Tu su Mirijam i Linea delile spavaću sobu. U uglu dnevne sobe su imale čajnu kuhinju, a u kupatilu hladne smeđe pločice i zidnu

grejalicu koja se sama palila i gasila – najčešće gasila – pa su zimi stalno kašljale.

„Jednog dana ću nas izvući odavde“, obećavala je Mirijam.

Linea nije verovala da će njena majka ikada ispuniti to obećanje. Ali onda se sve promenilo, a Linea nije mogla da pojmi zašto. Mirijam je počela da zarađuje više. To je bilo čudo. To se nikom drugom nije desilo, apsolutno nikom, prodavnice su bankrotirale jedna za drugom. Ali Mirijam je odjednom imala više novca nego ranije. Kad su se preselile u Zapadni grad, u veliki stan sa lusterima i gipsanim rozetama na plafonu, bilo je kao da su prešle u hotel sa pet zvezdica. Dobro je biti medicinska sestra, pomislila je Linea, zaista ne treba napuštati takav posao kad donosi lustere. I divan parket na podovima. I marokanske staklene čaše. Jedne večeri im je čak stigao kauč sa vunenom presvlakom. Linea se dobro sećala toga, iznenada se pojavio, kompletno sa jastucima, mirisao je drugačije, na začim, kao da je došao iz tuđeg doma. A sigurno i jeste. Jer nije bio nov. Ali jeste bio lep. Siv kao oblačno jesenje nebo.

Tokom celog tog suvog proleća i toplog leta Mirijam je pregledala nezaposlene fabričke radnike u Južnom gradu. Svašta im je trebalo otkad su izgubili posao. Uputi za specijaliste. Pomoć sa starim ranama i bolnim leđima, sa depresijom.

„To što su fabrike propale ne znači da leđa više nisu leđa“, govorila je Mirijam.

Samo da nije bilo te tišine i te hladnoće koje su ispunjavale stan do plafona! Linea je stegla jaknu oko sebe i pažljivo zagrejala ruke na plamenu sveća koje će uskoro dogoreti. Odnekud izdaleka čuli su se pucnji. U poslednje vreme je često čula pucnje uveče. Prvi put se prestravila. Sada se

prepadala samo kad su blizu. Na pucnje u daljini se gotovo navikla. Čula je i lavež, viku, škripu kočnica. Samo nije čula brze korake koje je htela da čuje.

Mirijam, pomislila je. Vratila se kući.

Ostala je na kauču. Dugo je ležala na sivim jastucima, i verovatno je zato primetila da je jedan malo tvrđi i krući od ostalih. Valjda ne proizvode jastuke sa takvim tvrdim punjenjem koje se oseća kroz jastučnicu? Povukla je rajsferšlus tog jastuka, svukla jastučnicu i rukom prešla po belom materijalu. Brzo je napipala šav: rukom zašiven, amaterski i grubo, debelim belim koncem.

Uzela je makaze i preseklala konac.

U mekom belom pamučnom punjenju našla je veliku belu kovertu. Sadržala je nekoliko svežanja novčanica povezanih sivim plastičnim trakama. Nije morala da ih izbroji da bi videla da je to mnogo para, nepojmljivo mnogo, više nego što će ikada ponovo videti uživo. Plamen sveće je zatreprio i protegao se ka plafonu.

Ubrzo potom je zaspala.

Kad se probudila, novac je još ležao pred njom na stolu. Da je našla toliki novac nekog drugog dana, nekada davno, ili prošle godine, bila bi van sebe od sreće. Sada joj ništa nije značio. Novčanice su ležale pred njom kao nešto najobičnije, kao kriške hleba ili sijalice. Činilo se da se soba još više stišala zbog tog novca. Nije htela ni da razmišlja o priči koja je stajala iza njega. Sigurno je bila duga i nerazumljiva, i nije imala nikakve veze sa njom ili njenom majkom.

Ušao je čitav dan čekanja. Linea je osluškivala sve dok njeno telo to više nije moglo da podnese, toliko puta je pogledala kroz prozor da njen mozak to više nije ni registrovao. Ljudi su neprekidno prolazili ulicom. Nosili su ruksake, vukli

ogromne kofere. Niko nije ličio na Mirijam. Niko nije požurio uza stepenice lakim koracima, niko nije uhvatio kvaku, niko nije povikao *Linea* s toplinom u glasu. Iako je napolju bilo svetlo činilo se da se mrak zgušnjava. Nekoliko puta je otišla u majčinu spavaću sobu, ali nije mogla da podnese poznati miris jorgana, kose i sna, pa se vraćala u dnevnu sobu. A onda je došla još jedna noć na istom kauču, sa istim gustim mrakom izvan prozora, sa istim nemim i nemoćnim novčanicama na stolu.

U nedelju ujutru Linea je shvatila da mora da izađe u potragu.

Novac je sakrila u korpu za prljav veš, između čaršava i prljavih gaćica. Pomislila je da je to možda providno skrovište, ali ničeg boljeg nije mogla da se seti.

Prošlogodišnji radnik godine

Lineji je trebao čitav sat da peške stigne do Doma zdravlja u Južnom gradu. Ranije je dolazila autobusom i uvek ju je čudilo što ljudi izgledaju drugačije u tom delu grada. Nosili su drugačiju odeću i drugačije cipele. Namirnice su nosili u tankim svetlozelenim plastičnim kesama koje su izgledale kao da će se svakog časa pocepati. Autobus je uvek bio prepun dece, majke su uvek gurale dve ili više beba u istim kolicima, stariji muškarci su nosili trenerke i smrdeli su na hranu, mladići su nosili bolju odeću i gledali su strogo.

Sada nije bilo nijednog autobusa na ulici. Kružni tokovi su bili siva ostrva u krajoliku. Jesenja kiša je pažljivo padala po svemu, ublažavajući teški miris dima. Nekoliko automobila je prošlo pored nje i primetila je da usporavaju na tren. Gledala je u zemlju praveći se da uopšte nije čudno što je tu, sasvim sama na pustom trotoaru.

Dom zdravlja je ličio na sivu kocku na asfaltu, nije bilo svetla iza prozora. Četiri prilike u tamnoj odeći šetale su ispred ulaza i nije bilo lako proceniti da li hoće da uđu ili su tu iz drugog razloga. Kad su je primetili, živnuli su i jedan je upro pištolj u nju.

„Tražim majku“, rekla je. Trudila se da zvuči opušteno, da sakrije strah. „Radi ovde.“

„U redu je, momci“, čula je glas.

Čovek koji se iznenada pojavio pred njom bio je plećat kao buldog. Nije videla odakle se stvorio, ali samo je prošao pored one četvorice, prišao je Lineji sa nekakvom prisnošću u pogledu, mahnuo je karticom i otvorio joj vrata. Taj je sigurno bio glavni, kako bi joj inače omogućio da uđe u dom zdravlja pored četiri naoružana stražara?

„Baš čudno“, rekao je kad su ušli. „Nisam očekivao da ću videti nekog tako mladog ovde. Došla si peške? Bez ikakvog prevoza? Izvini zbog stražara. Neko mora da nas čuva. Sigurno razumeš.“

Linea se setila da joj je majka pričala o velikom mrgudu na njenom poslu. O groznom domaru. Prošle godine neko od zaposlenih je izjavio da njihov domar *izgleda kao dabar kojem se sere*, i domar ga je nažalost čuo. Posle su morali da ga proglase radnikom godine na letnjoj proslavi, samo da bi se smirio. Linejina majka se toliko smejala dok joj je to pričala da je pala sa kauča. Možda je to bio ovaj čovek – radnik godine sa prošlogodišnje letnje proslave.

„Ingvar Bratvold“, rekao je upirući prstom u svoju karticu. „Domar.“

„Linea Holm“, rekla je Linea.

„Sigurno tražiš majku“, rekao je klimnuvši ozbiljno. „Trebalo je da je sačekaš kod kuće, znaš. Zar ti nije rekla da je sačekaš kod kuće, ako budeš morala da je čekaš?“

Linea mu nije odgovorila. Sigurno nije imao predstavu o tome kakvo je to čekanje. Kakva je to čežnja. Ali uopšte joj nije ličio na dabra. Imao je veliko okruglo lice i srdačan osmeh, gledao ju je brižno. Bilo je i izvesne lakoće u

toj brizi, doduše, kao da Linea traži izgublenu zemičku, a ne majku.

„Zatvorili smo dom zdravlja u petak“, započeo je domar. „Verovatno nisi čula da je mafija pobila petnaestoro ljudi u gradskoj skupštini pre vikenda. Posle su napali policijske stanice i bedna murija nije uspela da se odbrani. Da mene nema, mafija bi porazbijala sve u ovoj zgradi. S vremena na vreme se pojavi neki bednik koji traži lekove, naravno. Ali niko ne sme da uđe, to da znaš. Osim tebe, naravno. Ti nisi kriminalac, to čak i ja mogu da vidim.“

Klimao je glavom na kraju svake rečenice. Ali nije bio neprijatan kao što je Linea očekivala.

„Znate li gde je ona?“, pitala je.

„Ne, ako ti ne znaš, ne znam ni ja“, odgovorio je Bratvold gledajući pred sebe.

Vodio ju je po zgradi. Upirao je prstom u sobe sa otvorenim vratima, vodio ju je kroz hodnike i pokazivao joj lepo uređene sobe za odmor, toalete i čekaonice. U nekim sobama su na podu stajale kutije sa igračkama, u drugima su na zidovima visili posterji koji su prikazivali piramidu ishrane, unutrašnju građu uveta, mrežu krvotoka ili veliko buljavo oko bez kože.

„Kad ste poslednji put videli moju majku?“, upitala je Linea oprezno.

Bratvold je držao svežanj ključeva u ruci. Zastao je i podigao ključeve na dlanu, kao da procenjuje koliko su teški, ili pokazuje da je njihov gospodar.

„Sad u petak. Tad su svi otišli kući. Posle je nisam video.“ Uhvatio je svoju ogromnu vilicu slobodnom rukom, ne skrećući pogled sa Lineje. Kao da je uzalud tražio nešto na njenom licu.

„Sigurno ćeš je naći“, nastavio je. „Ali ne brini, to nije jedina stvar koju ti mogu reći da bih ti pomogao da je nađeš.“

To nije jedina stvar koju ti mogu reći, pomislila je, zašto mora da koristi toliko reči da bi rekao nešto jednostavno?

„Sećate li se kada je otišla u petak?“, pitala je Linea tiho.

Bratvold ju je pogledao saosećajno. Uopšte nije bio toliko neprijatan. Uopšte nije bio... kao dabar. Samo je bio pričljiv.

„Šta znam, valjda u uobičajeno vreme. U uobičajeno popodnevno vreme. Oko četiri.“

Uobičajeno popodnevno vreme, pomislila je Linea. Ali Mirijam je petkom radila duže. Tako je bilo poslednje tri godine, petkom je radila do šest. Odjednom su kroz prozor prosijali kosi zraci sunca, otkrivajući prašinu u vazduhu. Sve je tako uredno, pomislila je Linea, sve izgleda normalno. Kao da spoljašnji svet nije dopro dovde. Kao da je dom zdravlja u nekakvom mehuru.

„Tvoja majka je laf. Sigurno je tu iza ćoška. Sigurno se samo niste sporazumele. Nije čudo što se pitaš gde je, sad kad se sve ovo dešava“, kazao je Bratvold.

Nismo se sporazumele?, pomislila je Linea. Da li je normalan? Petnaestoro ubijenih u gradskoj skupštini, škola napadnuta, a ona ne može da nađe majku zato što se *nisu sporazumele*?

„Očekivala sam gužvu“, rekla je Linea. „Ranjenike iz skupštine i tako to. Zar niko ne dolazi ovde?“

Bratvold ju je zbunjeno pogledao, ali samo na tren, nakon čega joj je srdačno odgovorio:

„Otišli su drugde. Ovde smo morali da zatvorimo. Nemamo mi opremu za to. Ovo je samo lokalni dom zdravlja, nije bolnica.“

U hodniku ispred kantine pružao se niz vrata, sva su bila bela, osim jednih nebeskoplavih. Linea ih se nije sećala odra-
nije, pomislila je da su nova, što ništa nije moralo da znači,
naravno, verovatno se samo njen mozak nehotice vezao za
taj detalj: nova, plava vrata. Ipak je zakoračila ka njima i pru-
žila ruku da ih otvori.

„Nemoj!“

Domareva ruka je poletela ka njoj. Ščepala ju je za mišicu,
isprva snažno, onda slabije, kao da se pribrao. Onda joj je
i ostatak njegovog tela prišao, i odjednom je velika ljudska
barikada stajala između nje i plavih vrata.

„Tu ne može, gospođice!“

Glas mu je odjednom postao dublji i oštiji. Zvučao je
zapovednički. Osetila je miris kafe u njegovom dahu. Linea
je pognula glavu, videla je njegove snežno bele patike, skoro
nove, bile su to patike koje bi penzioner nosio na turističkom
putovanju. Još ima novih patika koje leže u ormaru dok ih neko
ne izvadi iz nekog razloga, pomislila je, još ima novih patika
na svetu. Ali mali alarm joj se uključio u glavi. Jer tu nešto nije
bilo kako treba. Prošlogodišnji radnik godine, gnevni dabar iz
doma zdravlja, čovek koga su se sva deca plašila i oko kojeg su
svi odrasli obigravali da ga ne bi uvredili – zar joj se on sada
osmehuje i teši je? U snežno belim patikama?

„Moram do mamine kancelarije“, rekla je Linea brzo.

„Ne smeš sama“, odbrusio je Bratvold, pustio joj je mišicu
i odstupio jedan korak. „Poći ću s tobom.“

Brzo je prolazila kroz hodnike, a zadihani Bratvold ju je
pratio u stopu. U majčinoj kancelariji pisači sto je stajao
nasred sobe, kao i uvek. Stetoskop je ležao pored tastature.
Papiri sa nečitim beleškama bili su zalepljeni na zidu, a na
plastičnom stočiću sa točkovima spremno su stajale kutijice,

tupferi i trake. U vazduhu se osećala prašina. Na jednom zidu visila je pamučna jakna koju je Linea prepoznala. Uzela ju je i snažno stegla. Čežnja joj je šćepala srce i nije htela da ga pusti.

„Samo požuri“, rekao je Bratvold.

Otvarala je fioke jednu za drugom. Unutra je videla uobičajene gluposti – tablete za glavobolju, poluprazne pakle cigareta, stare obračune plate, dve kesice sredstva za suvo pranje ruku, nekoliko starih novinskih isećaka. Linea je na tren podigla pogled. Bratvold je zauzimaao skoro celi ulaz u kancelariju. Stajao je skrštenih ruku i lako tapkao nogom. Kad je ponovo pogledala fioku, primetila je belu pravougaonu karticu prikacenu za traku. Bila je veličine kreditne kartice i ličila je na onu koja je visila oko Bratvoldovog debelog vrata. Klasična identifikaciona kartica sa imenom, slikom i brojem.

Pažljivo ju je povukla.

Ingvar Bratvold, pisalo je na njoj. Poslovođa.

Iznad teksta je stajala mala četvrtasta slika mršavog mrgodnog muškarca. Čovek je izgledao kao da je upravo prebio nekog i pošao da prebije sledećeg, imao je sjajne oštre jagodice i veliki upadljivi ožiljak na obrazu, ličio je na nekoga ko se nikad u životu nije nasmejao.

Čovek na vratima se nakašljao.

„Jesi li našla nešto, srećo?“

Krišom je tutnula karticu u džep i pravila se da još traži.

Znala je da sad krade sekunde.

Nabacane stvari u majčinim fiokama bile su tako obične. Svaka mala nošena najlonska čarapa i svaki zgužvani obračun plate svedočili su o prohujalim danima. Linea je nepomično stajala, naprosto nije htela da pusti te sitnice i prihvati novu sadašnjost.

Jer nova sadašnjost je bio *on*, ko god da je, taj ogromni tip na vratima.

Nije razmišljala, samo je to učinila: skočila je ka njegovom velikom telu. U skoku je povikala nešto, bio je to samo glas bez reči, čula je da joj čovek glasno odgovara, ali nije razumela šta. Proletela je pored njega, potrčala niz hodnik, projurila kroz kantinu, zgrabila ruksak koji je tu ostavila i jurnula ka portirnici. Ponovo je primetila plava vrata i brzo ih je otvorila, pogledala je unutra i videla samo mrak, nije imala vremena ni za šta drugo jer joj je čovek koji se predstavio kao Ingvar Bratvold bio za petama, potrčala je ka izlazu sa dva para staklenih vrata.

Prva su bila otvorena. Ali čim je spustila dlanove na druga i pogurala ih, osetila je otpor. Bila su zaključana. Shvatila je da je zarobljena u staklenoj komori, kao muva između dva okna prozora. Videla je da joj se čovek približava, trčeći na svojim kobasičastim nogama dok mu se kartica njihala na grudima. Linea je dlanovima udarila tvrdo staklo vrata, pogledala je parkiralište i svetlosivo nebo napolju i pomislila: mogu da slo-mim ova vrata ako hoću. Samo treba da ih šutnem dovoljno jako. Samo treba da naletim na njih iz sve snage. Ali onda se setila četvorice stražara. Dojuriće za tili čas.

Mama, pomislila je, da li si i ti naletela na ove ljude? Na četiri stražara i lažnog domara?

Bacila se na vrata tako snažno da joj je bol prostrujao celim telom. Bratvold je sad bio tako blizu, samo ih je malo stakla razdvajalo. Osvrnula se i videla da on nezgrapno petlja sa karticom oko vrata, očigledno nije znao kako treba da je provuče kroz čitač. Znojavi gnev mu se video na okruglom licu.

Linea se ponovo bacila na vrata, osetila je koliko je to beznadežno, njeno telo je bilo prelako i premalo, a staklo

prejako. Bila je zarobljena. Znala je da nema vremena da smisli rešenje, ali kao da je njena ruka mislila sama za sebe, jer je iz džepa izvukla karticu sa slikom mršavog i nagrđenog staračkog lica. Linea je odlučno provukla karticu kroz čitač na svojoj strani vrata i pomislila je: Neće uspeti. Neće uspeti. A ujedno je čula da se vrata iza nje otvaraju.

Zelena lampica je zasijala. Čulo se tiho „klik“.

Vrata su bila otključana.

Brzo ih je gurnula i izjurila je napolje.

Trčala je kao nikad u životu.

Čula je da sve teže diše. Bratvold je potrčao za njom, ali njegovo teško telo nije moglo da je stigne koliko god se trudilo, sa tolikim kilogramima i tim glatkim gumenim đonovima na asfaltu, ne, nije imao šanse, bio je predebeo i prevelik. Linea nije bila naročito brza, ali svakako je bila brža od čoveka poput njega. Četiri stražara nisu trčala, ali čula je njihove glasove i znala je da je isuviše laka meta pod svetlosivim nebom, znala je da se sve može završiti u trenu, jer stražari nisu morali da koriste noge, imali su oružje, metke koji prestižu svake noge, i brze i spore.

Kad je čula pucnje pomislila je: pogodili su me. Umirem.

Ali nisu je pogodili. I nije umrla. Istrčala je na kružni tok i preletela ga kao veverica, iz sve snage je jurila ka gradu, ka visokim zgradama, ka praznoj sobi, ka tišini. Pomislila je da je preživela, iako je njeno srce osećalo da je pogođeno. I pomislila je da možda više nema majku. Da je možda sasvim sama.